

ევროპული მასკარონები დადიანების სასახლეში

ლალი ჭითანავა

ფილოლოგიის დოქტორი, შ. მესხიას სახელობის
ზუგდიდის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი,
ზუგდიდის დადიანების სასახლეთა ისტორიულ-
არქიტექტურული მუზეუმის მეცნიერ-მუშაკი
E-mail: lali.chitanava@gmail.com

*წარმოადგინა ცხუმ-აფხაზეთის მეცნიერებათა აკადემიის ო. ჭურღულიას
სახელობის ლიტერატურისა და ენის ინსტიტუტმა*

აბსტრაქტი. მასკარონები, ადამიანის სახის ან ცხოველის თავის გამოსახულებიანი, უკანა მხრიდან ჩამოჭრილი და ბრტყელფუძეზე მიდგმული სკულპტურული მოსართავებია.

მასკარონების ერთი ჯგუფი აერთიანებს ზღაპრულ-ფანტასტიკურ არსებებს - გრიფონებსა და მათ მსგავს გამოსახულებებს. უდიდესი ნაწილი ლომების, ლეოპარდების, ძაღლების, კატების, არწივებისა და სხვათა რეალისტური გამოსახულებებია, მაგრამ ასევე დიდი რაოდენობითაა ბერძნულ-რომაული მითოლოგიის პერსონაჟების სახეები, ასე მაგალითად: დიონისე, ღვინისა და ვენახის კულტურის გამავრცელებელი ღვთაება, რომელსაც თავი დამშვენებული აქვს ვაზის გვირგვინითა და ფიჭვის გირჩით.

არქიტექტურაში მასკარონი მე-17 საუკუნეში იტალიაში გაჩნდა, შემდგომ ევროპის სხვა ქვეყნებში გავრცელდა. თავდაპირველად ავი სულების შესაშინებლად იქმნებოდა, თუმცა ესთეტიკური სილამაზე და ვიზუალური დიდებულება არანაკლებ მნიშვნელოვანი იყო. ბაროკოსა და რენესანსული სტილის ავეჯი დამშვენებულია მასკარონებითა და გრიფონებით. მიუხედავად იმისა, რომ იმჟამინდელი არქიტექტურის შესაბამისად ავეჯი მძიმეა და მონუმენტური, მასზე გამოსახული მასკარონები ამ სიმძიმეს ატარებენ და მონუმენტურობით გამოირჩევიან.

ცნობილია, რომ სამეგრელოს სამთავროს მმართველ დადიანებს საკმაოდ კარგი ურთიერთობა და ნათესაობა აკავშირებდათ საფრანგეთთან. ევროპული

სტილი განუყოფელი ნაწილი იყო დადიანების სასახლის ცხოვრებისა, ამიტომაც ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანი და მისი შვილები ევროპულ განათლებას ზიარებულნი, ამ გავლენით აწყობდნენ თავიანთ საცხოვრისს; ავეჯს სპეციალურად უკვეთავდნენ ევროპის სხვადასხვა ქვეყანაში (იტალია, საფრანგეთი, ესპანეთი, ინგლისი). სალომე დადიან-მიურატს მემკვიდრეობითაც ერგო ნაპოლეონ ბონაპარტის ავეჯის ნაწილი, მათ შორის სეკრეტერები, რომლებიც დამშვენებულია ბავშვთა და ქალთა სახეებით. აქვეა არა ერთი სავარძელი და სკამი დამშვენებული ლომების, მიწიერი მბრძანებლობის გამომხატველი იდეალების ფიგურებით; ტუმბოები და კარადები დატვირთულია, როგორც ქალთა, მამაკაცთა, ახალგაზრდების, ბავშვების სახეებით, ისე ზღაპრულ-მითიური პერსონაჟებით, გრიფონებით, ხარკაცების, სატირებისა და სხვათა სახეებით.

საკვანძო სიტყვები: დადიანების სასახლე, მუზეუმი, მასკარონები, ექსპონატები, არქიტექტურა.

მასკარონები, ადამიანის სახის ან ცხოველის თავის გამოსახულებიანი, უკანა მხრიდან ჩამოჭრილი და ბრტყელფუძეზე მიდგმული სკულპტურული მოსართავებია. მასში წარმოდგენილია მამაკაცების, ქალების, ბავშვების, ახალგაზრდებისა თუ ხანდაზმულების თავები, ასევე ანტიკური პერსონების თავის ასლები, თეატრალური ნიღბები. „ხშირად ადამიანთა სახეები ინდივიდუალიზებული, ცოცხალნი და უშუალონი არიან. ზოგჯერ კი ადგილობრივი ეთნიკური ნიშნის მატარებელნიც. მათი სახეები უაღრესად მეტყველია: ხან პირქუში და მრისხანენი, ხან მომღიმარნი და მხიარულნი, ხან ჩაფიქრებულნი და მწუხარენი“ - წერს ხელოვნებათმცოდნე ირინა ძუცოვა თავის ნაშრომში, „ძველი თბილისის სკულპტურულ-ორნამენტული დეკორი“, რომელიც ძირითადად ეხებოდა თბილისის არქიტექტურაში გამოყენებულ ამ დეტალებს. ავტორი ნაშრომში აღნიშნავს, რომ „თბილისის არქიტექტურაში მასკარონი მე-19 საუკუნიდან ჩნდება. ისინი განსაკუთრებულ მისტიკურ იერსახეს სძენენ დედაქალაქის ძველ შენობებსა და სადარბაზოებს. მასკარონების სახეები სხვადასხვა ემოციას გადმოგვცემენ: დრამატულს, საშიშს,

შედრწუნებულს, ჩაფიქრებულსა თუ განრისხებულს“ [1, 72-80]. როგორც ამბობენ მასკარონები გუშაგობენ შენობებს და იცავენ მათ ავი თვალისგან, ზოგჯერ მოსალოდნელ უბედურებასაც კი აარიდებენ, ვინაიდან მათი სახეებიდან იკვეთება სიმტკიცე და მამაცობა.

მასკარონების ერთი ჯგუფი აერთიანებს ზღაპრულ-ფანტასტიკურ არსებებს - გრიფონებსა და მათ მსგავს გამოსახულებებს. უდიდესი ნაწილი ლომების, ლეოპარდების, ძაღლების, კატების, არწივებისა და სხვათა რეალისტური გამოსახულებებია, მაგრამ ასევე დიდი რაოდენობითაა ბერძნულ-რომაული მითოლოგიის პერსონაჟების სახეები, ასე მაგალითად: დიონისე, ღვინისა და ვენახის კულტურის გამავრცელებელი ღვთაება, რომელსაც თავი დამშვენებული აქვს ვაზის გვირგვინითა და ფიჭვის გირჩით (ეს უკანასკნელი ნაყოფიერების სიმბოლოა - ლ. ჭ.); ათენა - სიბრძნის ქალღმერთი, მეცნიერებისა და ხელოსნობის მფარველი, გამოსახულია შუბითა და ეგიდით; მედუზა გორგონა - თმაში გველებით; გველვეშაპშემოხვეული ლაოკოონი; სატირი - დიონისეს თანმხლები, ადამიანის ნაკვთებითა და მხეცის ყურებით; ფლორა - გაზაფხულის ქალღმერთი, ახალგაზრდა ქალიშვილი, რომელსაც თავი ყვავილებით აქვს შემკული და სხვა პერსონაჟები. მათ გამოყენებას ხელოვნებაში ანტიკური ფესვები რომ გააჩნია ეს ადრეული პერიოდის ძეგლებს და შემდგომი პერიოდის ყოფით ნიმუშებს თვალნათლივ ეტყობა. ამისი თვალნათელი მაგალითია საკულტო მიზნებისთვის გამოყენებული მასკარონები დიდებულ შენობებზე და ტაძრებზე, რითაც დამშვენებული იყო ძველი საბერძნეთი, რომი და შუა საუკუნეების გოთიკა [2, 25-30].

ირინა ძუცოვას მიხედვით, „მასკარონების გროტესკული სამყარო გამსჭვალულია კარნავალური სულიკვეთებით, მაგრამ შეუძლებელია მათში არ დაინახოს ახლის მფარველი სიმბოლოები და ნიშნები, რომლებიც ბოროტ სულებს აფრთხობენ. არ დაინახო ფხიზელი და ძლიერი გუშაგები, მამაცობისა და ვაჟკაცობის სიმბოლოები: მასკარონები - შინაური ცხოველები, მასკარონები - მხეცები, შეიძლება აღვიქვათ, როგორც სახლისა და მის ბინადართა კეთილი სულები. ლომი - მიწიერი მბრძანებლობის იდეალი, ნათელისა და ბნელის რთული სიმბოლო, არწივი - ზევსის ფრინველი, ხარი და ძაღლი - ადამიანის

სულის სიმბოლოები. მგელი აპოლონის კულტთან იყო დაკავშირებული, ტახი - ნაყოფიერებასთან და ა.შ. (1, 72-82)“

მასკარონებში ქალთა სახეებს ხელოვნებათმცოდნე დავით ხოშტარია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს, რადგან აქ ვლინდება მოდერნისათვის დამახასიათებელი იდუმალეობა, სინაზე, პოეტურობა, სიყვარული, მგრძნობელობა. ქვის ლითონისა თუ თაბაშირის ეს არსებები დღემდე სახლობენ ძველ თბილისში და ინახავენ ქალაქის სულს. აღნიშნული ელემენტების დამკვიდრება მე-19 საუკუნიდან იწყება და ეს „მოვიდა ევროპიდან, ამას ნახავთ პარიზში, ბერლინში, ვენაში... და მოიტანა ე.წ. ბაროკულ-რენესანსულმა ეკლექტიზმმა, რომელიც სწორედ ამ სტილის დამახასიათებელი თვისებაა. ასე რომ თბილისური საფასადო ქანდაკება არსებითად მთლიანად არის დაკავშირებული ახალ „ევროპულ“ ქალაქთან“ [3], [4].

არქიტექტურის გარდა მასკარონებს იყენებენ ხელოვნებასა და ხელოსნობაში: ჭურჭელზე, თევზზე სხვადასხვა სახის საყოფაცხოვრებო ნივთებზე. იტალიის რენესანსის, ფლამანდიური ბაროკოს ნახატებსა და ორნამენტულ გრაფიურებში. ასევე ლუი მე-14-ის, ფრანგული „გრანდიოზული სტილის“ ე.წ. რეგენტობის სტილის არქიტექტურაზე, როგორც დიდებულების სიმბოლო. მასკარონები ისევე როგორც ჰემერმები, ტელამონები, ამშვენებს რენესანსისა და ბაროკოს ავეჯს. [2, 112-115].

არქიტექტურაში მასკარონი მე-17 საუკუნეში იტალიაში გაჩნდა, შემდგომ ევროპის სხვა ქვეყნებში გავრცელდა. თავდაპირველად ავი სულების შესაშინებლად იქმნებოდა, თუმცა ესთეტიკური სილამაზე და ვიზუალური დიდებულება არანაკლებ მნიშვნელოვანი იყო. მიუხედავად იმისა, რომ მასკარონი ქვის სკულპტურული დეკორაციაა, მას არანაკლები დატვირთვა ჰქონდა ავეჯზე.

ბაროკოსა და რენესანსული სტილის ავეჯი დამშვენებულია მასკარონებითა და გრიფონებით. მიუხედავად იმისა, რომ იმჟამინდელი არქიტექტურის შესაბამისად ავეჯი მძიმეა და მონუმენტური, მასზე გამოსახული მასკარონები ამ სიმძიმეს ატარებენ და მონუმენტურობით გამოირჩევიან. მოდური, სხვადასხვა ფერისა თუ ჯიშის ხით მოპირკეტებული

ავეჯით დამშვენებულია დადიანების სასახლეთა ისტორიულ-არქიტექტურული მუზეუმი, იქ დაცული ავეჯის კოლექცია. უხვად მოჩუქურთმებული სკმები, კარადები, ტუმბოები, მაგიდები, შეიძლება ჩაითვალოს უფრო ნაკლებად ფუნქციური, რადგან დეკორატიული მნიშვნელობა დიდად თვალშისაცემია და გამიზნულია სიამოვნებისათვის, თვალის გასახარად [1, 6-10].

ცნობილია, რომ სამეგრელოს სამთავროს მმართველ დადიანებს საკმაოდ კარგი ურთიერთობა და ნათესაობა აკავშირებდათ საფრანგეთთან. ევროპული სტილი განუყოფელი ნაწილი იყო დადიანების სასახლის ცხოვრებისა [2, 261-267]. ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანი და მისი შვილები ევროპულ განათლებას ზიარებულნი, ამ გავლენით ისინი აწყობდნენ თავიანთ საცხოვრისს; ავეჯს სპეციალურად უკვეთავდნენ ევროპის სხვადასხვა ქვეყანაში (იტალია, საფრანგეთი, ესპანეთი, ინგლისი). სალომე დადიან-მიურატს მემკვიდრეობითაც ერგო ნაპოლეონ ბონაპარტის ავეჯის ნაწილი, მათ შორის სეკრეტერები, რომლებიც დამშვენებულია ბავშვთა და ქალთა სახეებით [5, 138-154]. აქვეა არა ერთი სავარძელი და სკამი დამშვენებული ლომების, მიწიერი მბრძანებლობის გამომხატველი იდეალების ფიგურებით; ტუმბოები და კარადები დატვირთულია, როგორც ქალთა, მამაკაცთა, ახალგაზრდების, ბავშვების სახეებით, ისე ზღაპრულ-მითიური პერსონაჟებით, გრიფონებით, ხარკაცების, სატირებისა და სხვათა სახეებით [5, 110-127].

დადიანების სასახლეში ყურადღებას იქცევს სამონადირეო პასაჟებით დამშვენებული კარადა, სადაც უხვადაა მასკარონები ცენტრში მითიური მხეცკაცის გამოსახულებით, რომელსაც გვერდებს ლომების სკულპტურა უმშვენებს; ქვედა და ზედა ნაწილს აერთებს მითიური ცხოველის ფიგურა, თაროების კარებზე კი ნანადირევისა და იარაღის ფიგურებია წარმოდგენილი. ასევე საინტერესოა დიდი მონუმენტური სარკე, რომლის ჩარჩო სრულად არის დამშვენებული, მასკარონი მხეცის ფიგურებით. თუ აღვნიშნავთ, რომ ამ ნივთს დადიანები შესასვლელში დგამდნენ, ეს შეიძლება აღვიქვათ, როგორც სახლისა და მის ბინადართა კეთილი სულები, რომლებიც გზას უღობავენ უღირსთ. ეს კი გახლავთ სწორედ ის ევროპული გამოძახილი და გვალენა, რომლითაც ამაყოფდნენ დადიანები.

ლიტერატურა:

1. Dzucova I., Dzveli Tbilisis skulpturul-ornamentuli dekori, Sabwota xelovneba, Tbilisi, 1987, № 9, gv. 72-80.
2. Lindermani G., Bekhopi H., Xelovnebis leqsikoni, t.1, Tbilisi, 1992, gv. 25-30, 112-115.
3. Xoshtaria D., www.gch-centere.ge. 2020
4. Jimsher Rexviashvilis blogebi, www.radiotavisufleba.ge 2020
5. Beraia I., Kalandia G. Dadianebis sasaxleta istoriul-arqiteqturuli muzeumis gzamkvlevi, Tbilisi, 2010, gv. 6-10, 110-127, 138-154.
6. Kalandia G., Gadzarculi sagandzuri, Tbilisi, 2006, gv. 261-267.

MASCARONS IN DADIANI PALACE

Lali Chitanava

PhD in Philology, Sh. Meskhia Zugdidi State Teaching
University, Dadiani Palaces History and Architectural
Museum

E-mail: lali.chitanava@gmail.com

Presented by O. Churgulia Institute of Literature at the Tskhum-Abkhazia Academy of Sciences

Abstract. Mascarons are sculptural images of a human face or animal, carved from the back and attached to a flat base.

One group of mascarons combines fabulous creatures - griffins and similar images. Most of them are realistic images of lions, leopards, dogs, cats, eagles and others, but there are also a large number of characters from Greco-Roman mythology, such as Dionysus, the god of wine and vineyards, whose head is decorated with a vine wreath and a pine cone.

In architecture mascarons appeared in Italy in the 17th century and then spread to other European countries. Originally it created to scare souls, even though aesthetic beauty and visual greatness were no less important. Baroque and Renaissance furniture style is decorated with mascarons and griffins. Although, according to the architecture of that time the furniture is heavy and monumental, the mascarons depicted on it, bear this heaviness and are distinguished by their monumental nature.

It is known that the Principality of Samegrelo under the rule of Dadiani had quite good relations and kinship with France. The European style was an integral part of the life of the Dadiani Palace, therefore Ekaterina Chavchavadze-Dadiani and her children shared European education and under this influence, they set up their home; Furniture was specially ordered in different countries of Europe (Italy, France, Spain and England).

Salome Dadiani-Murat also inherited part of the furniture of Napoleon Bonaparte, including secretaries decorated with the faces of children and women.

There is not a single armchairs and chairs decorated with figures of lions, expressing the ideals of earthly domination; Pumps and wardrobes are loaded with the faces of women, men, young people, children, as well as fabulous-mythical characters, griffins, bucentaurs, satires and other images.

Keywords: *Dadiani Palace, Museum, Mascarons, Exhibits, Architecture.*